

**BEYOND NIHILISM?
—
ONKRAJ NIHILIZMA?**

PHAINOMENA

Revija za fenomenologijo in hermenevtiko
Journal of Phenomenology and Hermeneutics

35 | 136-137 | June 2026

BEYOND NIHILISM? — ONKRAJ NIHILIZMA?

Institute Nova Revija for the Humanities

*

Phenomenological Society of Ljubljana

Ljubljana 2026

PHAINOMENA

Revija za fenomenologijo in hermenevtiko

Journal of Phenomenology and Hermeneutics

Glavna urednica: | Editor-in-Chief:

Andrina Tonkli Komel

Uredniški odbor: | Editorial Board:

Jan Bednarik, Andrej Božič, Tine Hribar, Valentin Kalan,
Branko Klun, Dean Komel, Ivan Urbančič †, Franci Zore.

Tajnik uredništva: | Secretary:

Andrej Božič

Mednarodni znanstveni svet: | International Advisory Board:

Pedro M. S. Alves (University of Lisbon, Portugal), *Babette Babich* (Fordham University, USA), *Damir Barbarić* (University of Zagreb, Croatia), *Renaud Barbaras* (University Paris 1 Panthéon-Sorbonne, France), *Miguel de Beistegui* (The University of Warwick, United Kingdom), *Azelarabe Lahkim Bennani* (Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Morocco), *Rudolf Bernet* (KU Leuven, Belgium), *Petar Bojanić* (University of Belgrade, Serbia), *Philip Buckley* (McGill University, Canada), *Umesh C. Chattopadhyay* (University of Allahabad, India), *Gabriel Cerel* (University of Bucharest, Romania), *Cristian Ciocan* (University of Bucharest, Romania), *Ion Copoeru* (Babeş-Bolyai University, Romania), *Jean François Courtine* (Paris-Sorbonne University, France), *Renato Cristin* (University of Trieste, Italy), *Massimo De Carolis* (University of Salerno, Italy), *Alfred Denker* (College of Philosophy and Theology Vallendar, Germany), *Mădălina Diaconu* (University of Vienna, Austria), *Donatella Di Cesare* (Sapienza University of Rome, Italy), *Lester Embree* †, *Adriano Fabris* (University of Pisa, Italy), *Cheung Chan Fai* (Chinese University of Hong Kong, Hong Kong), *Günter Figal* †, *Dimitri Ginev* †, *Andrzej Gniazdowski* (Polish Academy of Sciences, Poland), *Jean Grondin* (University of Montreal, Canada), *Klaus Held* †, *Friedrich-Wilhelm von Herrmann* †, *Małgorzata Holda* (University of Łódź, Poland), *Heinrich Hüni* †, *Ilya Inishev* (National Research University Higher School of Economics, Russia), *Tomas Kačerauskas* (Vilnius Gediminas Technical University, Lithuania), *Richard Kearney* (Boston College, USA), *Guy van Kerckhoven* (KU Leuven, Belgium), *Pavel Kouba* (Charles University in Prague, Czech Republic), *Ioanna Kuçuradi* (Maltepe University, Turkey), *Susanna Lindberg* (Leiden University, The Netherlands), *Thomas Luckmann* †, *Jeff Malpas* (University of Tasmania, Australia), *Michael Marder* (University of the Basque Country, Spain), *Viktor Molchanov* (Russian State University for the Humanities, Russia), *Veronica Neri* (University of Pisa, Italy), *Liangkang Ni* (Sun Yat-Sen University, China), *Cathrin Nielsen* (Frankfurt a. M., Germany), *Karel Novotný* (Charles University in Prague, Czech Republic), *Tadashi Ogawa* (Kyoto University, Japan), *Žarko Paić* (University of Zagreb, Croatia), *Željko Pavić* (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Croatia), *Christophe Perrin* (University of Louvain, Belgium), *Dragan Prole* (University of Novi Sad, Serbia), *Antonio Ziriñ Quijano* (National Autonomous University of Mexico, Mexico), *Ramsey Eric Ramsey* (Arizona State University, USA), *Rosemary Rizo-Patrón Boylan de Lerner* (Pontifical Catholic University of Peru, Peru), *Alfredo Rocha de la Torre* (Pedagogical and Technological University of Colombia, Colombia), *Hans Ruin* (Södertörn University, Sweden), *Marco Russo* (University of Salerno, Italy), *Javier San Martín* (National Distance Education University, Spain), *Gunter Scholtz* (Ruhr-University Bochum, Germany), *Hans Rainer Sepp* (Charles University in Prague, Czech Republic), *Tatiana Shchyttsova* (European Humanities University, Lithuania), *Önay Sözer* (Boğaziçi University, Turkey), *Michael Staudigl* (University of Vienna, Austria), *Silvia Stoller* (University of Vienna, Austria), *Tōru Tani* (Ritsumeikan University, Japan), *Rainer Thurnher* (University of Innsbruck, Austria), *Peter Trawny* (University of Wuppertal, Germany), *Trong Hieu Truong* (Vietnam National University Ho Chi Minh City, Vietnam), *Lubica Učnik* (Murdoch University, Australia), *Helmuth Vetter* (University of Vienna, Austria), *Ugo Vlaisavljević* (University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina), *Jaroslava Vydrová* (Slovak Academy of Sciences, Slovakia), *Bernhard Waldenfels* †, *Andrzej Wierciński* (University of Warsaw, Poland), *Ichirō Yamaguchi* (Toyo University, Japan), *Chung-Chi Yu* (National Sun Yat-sen University, Taiwan), *Holger Zaborowski* (University of Erfurt, Germany), *Dan Zahavi* (University of Copenhagen, Denmark), *Wei Zhang* (Sun Yat-sen University, China).

Lektoriranje: | Proof Reading:

Andrej Božič

Oblikovna zasnova: | Design Outline:

Gašper Demšar

Prelom: | Layout:

Žiga Stopar

Tisk: | Printed by:

DEMAT d.o.o., digitalni tisk

Naklada: | Print Run:

70 izvodov | 70 copies

Uredništvo in založništvo: | Editorial Offices and Publishers' Addresses:

Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko
Institute Nova Revija for the Humanities

Fenomenološko društvo v Ljubljani
Phenomenological Society of Ljubljana

Filozofska fakulteta | Oddelek za filozofijo (kab. 432b)

Vodovodna cesta 101, 1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: (386 1) 24 44 560

Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Tel.: (386 1) 2411106

Rokopise, ki jih želite predložiti za objavo v reviji, in vsa morebitna vprašanja glede publikacije pošljite na naslednji elektronski naslov: *phainomena@institut-nr.si*.

Please send the manuscripts, which you would like to submit for publication in the journal, and any potential queries to the following e-mail address: *phainomena@institut-nr.si*.

★

Revija *Phainomena* objavlja članke s področja fenomenologije, hermenevtike, zgodovine filozofije, filozofije kulture, filozofije umetnosti in teorije znanosti. Recenzentske izvide knjig pošiljajte na naslov uredništva. Revija izhaja štirikrat letno. Za informacije glede naročil in avtorskih pravic skrbí *Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko*.

The journal *Phainomena* covers the fields of phenomenology, hermeneutics, history of philosophy, philosophy of culture, philosophy of art, and phenomenological theory of science. Books for review should be addressed to the Editorial Office. It is published quarterly. For information regarding subscriptions and copyrights please contact the *Institute Nova Revija for the Humanities*.

★

Finančna podpora: | Financially Supported by:

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije | *Slovenian Research and Innovation Agency*

Članki v reviji so objavljeni v okviru: | Papers in the journal are published within the framework of:

- Raziskovalni program P6-0341 | Research program P6-0341;
- Raziskovalni projekt J6-70215 | Research project J6-70215;
- Infrastrukturni program I0-0036 | Infrastructure program I0-0036.

★

Revija *Phainomena* je vključena v naslednje podatkovne baze: | The journal *Phainomena* is indexed in:

Digitalna knjižnica Slovenije; DiRROS; DOAJ; EBSCO; Emerging Sources Citation Index (Web of Science); ERIH PLUS; Humanities International Index; Internationale Bibliographie der geistes- und sozialwissenschaftlichen Zeitschriftenliteratur; Internationale Bibliographie der Rezensionen geistes- und sozialwissenschaftlicher Literatur; Linguistics and Language Behavior Abstracts; ProQuest; Revije.si (JAK); Scopus; Social Science Information Gateway; Social Services Abstracts; Sociological Abstracts; The Philosopher's Index; Ulrich's Periodicals Directory; Worldwide Political Science Abstracts.

Enojna številka: | Single Issue: 10 €

Dvojna številka: | Double Issue: 16 €

phainomena.com
phainomena@institut-nr.si

BEYOND NIHILISM? | ONKRAJ NIHILIZMA?

TABLE OF CONTENTS | KAZALO

Werner Stegmaier	
Halt in Zeit-Spiel-Räumen der menschlichen Orientierung. Zum Umgang mit der Zeit im Nihilismus. Ein Impuls	5
<i>Opora v časoprostorjih človeškega orientiranja. O spoprijemanju s časom v nihilizmu. Impulz</i>	
Dean Komel	
Nesodobnost filozofije v epohi nihilizma	33
<i>Non-Contemporaneity of Philosophy in the Epoch of Nihilism</i>	
Denis Mauko	
Usoda nihilizma. Evropska linearna naracija in Spenglerjeva ciklična alternativa	63
<i>The Fate of Nihilism. The European Linear Narrative and Spengler's Cyclic Alternative</i>	
Manca Erzetič	
Razmislek in pričevanje nihilizma pri Ivanu Urbančiču	81
<i>Contemplation and Testimony of Nihilism in Ivan Urbančič</i>	
Peter Trawny	
Hypernihilismus. Erste Skizze	97
<i>Hipernihilizem. Prva skica</i>	
Trong Hieu Truong	
Die expressionistische Phänomenologie. Spinoza, Schelling, Schopenhauer	111
<i>Ekspresionistična fenomenologija. Spinoza, Schelling, Schopenhauer</i>	
Tomislav Dretar & Petar Šegedin	
Toward an Appraisal of Scheler's Thoughts on the Modern Scientific Worldview and the Human Being. In the Interpretation of the Croatian Philosopher Branka Brujić	133
<i>Na poti k ovrednotenju Schelerjevih misli o modernem znanstvenem svetovnem nazoru in o človekovem prebivanju. V interpretaciji hrvaške filozofinje Branke Brujić</i>	

Nuoheng Du

How the Other First Appears as a Certain Kind of Person. A Phenomenological Clarification of Initial Personality Attribution 157

Kako se drugi najprej pojavi kot določena oseba. Fenomenološka razjasnitev začetne atribucije osebnosti

Bence Peter Marosan

Krisis unserer globalen, ökologischen Lebenswelt und Kritik der instrumentellen Vernunft. Öko-ethische und öko-politische Reflexionen von einem Husserl'schen Standpunkt 203

Kriza našega globalnega, ekološkega življenjskega sveta in kritika instrumentalnega uma. Eko-etične in eko-politične refleksije s husserlovskega stališča

Andrzej Gniazdowski

Wie ist eine Phänomenologie des Staates möglich? Ein Beitrag zur politischen Phänomenologie 227

Kako je mogoča fenomenologija države? Prispevek k politični fenomenologiji

Johannes Vorlauffer

„Verheyterung“. Über das Wahrheitsgeschehen, erörtert im Rückblick von Martin Heideggers Ereignisdenken auf die Fundamentalontologie und im Hinblick auf den Grundvollzug des psychotherapeutischen Prozesses 249

»Zvedrênje«. O dogajanju resnice z vidika mišljenja dogodja glede fundamentalne ontologije pri Martinu Heideggru in z vidika temeljnega izvrševanja psihoterapevtskega procesa

Jurij Verč

Nepopolnost, relacije in zgodovina. Od evolucije do kvantne fizike in sodobne družbene teorije 275

Imperfection, Relations, and History. From Evolution to Quantum Physics and Contemporary Social Theory

Alfredas Buiko

The Eye in the Triangle and the Thing Itself. A Phenomenology of Conspiracy Theories 301

Oko v trikotniku in stvar sama. Fenomenologija teorij zarote

Mindaugas Briedis & Rūta Briedienė	
Genetic Phenomenology of the Complementarity Between Surrealism and Radiology	323
<i>Genetična fenomenologija komplementarnosti med nadrealizmom in radiologijo</i>	
Jurij Selan & Uršula Podobnik	
Understanding Adult Drawing. Between Traditional and Modern Perspectives of Drawing Development	347
<i>Razumeti risanje odraslih. Med tradicionalnimi in modernimi perspektivami glede risarskega razvoja</i>	
HISTORICAL THINKING AND THE QUESTION OF NATION ZGODOVINSKO MISLENJE IN VPRAŠANJE NARODA	
Vanja Sutlić	
[Zgodovinsko-prirodna določenost naroda]	395
<i>[Historical-Natural Determination of Nation]</i>	
Damir Barbarić	
Pot v obrat. Ob delu Vanje Sutlića	399
<i>Toward the Turn. On the Works of Vanja Sutlić</i>	
Ivan Urbančič	
Aporije teorij o etničnem in nacionalnem ter problem identitete	403
<i>The Aporias of the Theories of Ethnicity and Nationality, and the Problem of Identity</i>	
Dean Komel	
Sutlićeva miselna zapuščina	407
<i>The Legacy of Sutlić's Thought</i>	
<i>Manuscript Submission Guidelines</i>	417
<i>Navodila za pripravo rokopisa</i>	421

USODA NIHILIZMA

EVROPSKA LINEARNA NARACIJA IN SPENGLERJEVA CIKLIČNA ALTERNATIVA

Denis MAUKO

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za filozofijo, Aškerčeva
cesta 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

mauko.sot@gmail.com

Povzetek

Prigoda nihilizma se skozi Nietzschejevo in Heideggrovo optiko praviloma kaže kot razplet linearno razvrščenih dogodkov. Takšno razumevanje temelji na predstavi, da se nihilizem razvija v neprekinjeni časovni črti – od Sokrata, Platona in Descartesa do razsvetljenskega razkroja metafizičnih temeljev ter smrti Boga in nazadnje dokončne prevlade metafizike. Linearna shema tako sugerira, da se nihilizem pojavlja kot notranji produkt evropske zgodovinskosti in kot neizbežen rezultat njenih lastnih

procesov razsvetljenja, sekularizacije in modernizacije. Ta pogled je sicer prevladujoč, vendar obenem tudi omejujoč, saj zgodovinsko dinamiko reducira na enotno smer razvoja, kjer prezre kompleksnost drugih tokov, ki ne sledijo isti linearni logiki časa. Takšno dožemanje nihilizma poimenujemo evropski *linearni* nihilizem. Temu pojmu zoperstavimo Spenglerjevo filozofijo zgodovine, iz katere izpeljemo pojem svetovnega *cikličnega* nihilizma.

Ključne besede: nihilizem, evropski nihilizem, linearni nihilizem, metafizika, filozofija zgodovine.

The Fate of Nihilism. The European Linear Narrative and Spengler's Cyclic Alternative

Abstract

64 The trajectory of nihilism, when viewed through the lenses of Nietzsche and Heidegger, generally appears as a sequence of linearly ordered events. This understanding rests on the assumption that nihilism unfolds along an unbroken temporal line—from Socrates, Plato, and Descartes to the Enlightenment's dissolution of metaphysical foundations, the death of God, and finally the ultimate dominance of metaphysics. Such a linear schema suggests that nihilism emerges as an internal product of European historical being and as the inevitable result of its own processes of enlightenment, secularization, and modernization. Although this perspective is the dominant one, it is also limited, for it reduces historical dynamics to a single direction of development and overlooks the complexity of other trajectories that do not follow the same linear logic of time. We therefore propose to call this strain of understanding *the European linear nihilism*. As its opposition, we introduce Spengler's philosophy of history, from which we derive the concept of *world-cyclical nihilism*.

Keywords: nihilism, European nihilism, linear nihilism, metaphysics, philosophy of history.

O kontekstu pričujočega sestavka

Različna dela na področju filozofije so se vselej izkazala za kompleksnejša in daljnosežnejša od tega, kar so pomenila v trenutku svojega izida. Tako smo tudi v Nietzschejevi in Spenglerjevi filozofiji prepoznali nekaj usodnejšega, kar je pomenilo pomemben preobrat v razvoju naših premišljevanj. Ker bo v razmeroma kratkem obsegu težko pojmovno razviti in dokončno razložiti naše misli, se bo marsikateri koncept moral zadovoljiti zgolj z obrisom, ki bo bralca napotil k nadaljnjemu premisleku. Naša razprava zato ne stremi k zaokroženosti ali končnosti, temveč k označitvi smeri, v kateri se teoretsko polje odpira in obenem lomi. Pričujoči razmislek bo morda pustil vtis teoretskega razdejanja, v katerem se bodo nekatere misli znašle izven svojih ustaljenih okvirjev, kar je zaenkrat neizogiben del te raziskovalne poti.

V jedru naših raziskovanj se odpira vprašanje nihilizma, ki ga razumemo kot notranjo dinamiko zgodovinskih svetov. Kot tak obvladuje vse dele globalnega zgodovinskega časa, cikličnega in linearnega, progresivnega in regresivnega.¹ Namen te krajše razprave je nakazati pot, na kateri nihilizem ni zgolj epohalna bolezen evropskega duha, temveč neizogibna posledica dolgotrajne prevlade razuma nad presežnim znotraj vsakršne zgodovinske strukture, podvržene kulturnemu ali tehnološkemu razvoju. V tem okviru zgodovina ne nastopa kot zaporedje dogodkov, temveč kot izraz globlje strukture, znotraj katere se razmerje med racionalnim in presežnim izkazuje kot temeljna ontološka napetost sveta.

Brezupni pesimizem kot simptom nihilizma je prostor, v katerem se odvija tehnološko prežeta *dogodkovna zgodovina* kot nasprotje duhovnih razsežnosti, ki pa sama po sebi, brez posredovanja *drugega*, nima nikakršne moči nad človeštvom. Njeni *drugi* so vse številčnejši zanikovalci presežnega – radikalni ateisti, ki ne verjamejo v *dušo*, racionalisti brez prostorskega čuta za *onkraj* in *sedaj*. Momenti iracionalnega so zakopani pod navlako vse bolj praktičnega

65

---

¹ Nihilizem razumemo v duhu Jüngerjeve misli. Ta pravi, da ga moramo dojeti kot veliko usodo, ki močno presega zgodovino, njegova glavna značilnost pa je redukcija sveta k ničlišču (prim. Jünger 2006, 14–31). Na takšen način se skušamo ogniti enoznačnim razlagam, saj bi kakršnokoli poenostavljanje omajalo našo pripravljenost na soočenje z neobvladljivim gospodvom nihilizma.

razuma, ki Evropi ni zavladal šele z Descartesom, ampak je svoje kremplje brusil že na zgodnjih krščanskih koncilih in še prej, ko se je razodetje, nekoč živo izkustvo presežnega, preobrazilo v etične maksime. Religija je bila oropana svoje presežne narave, misterij pa je nadomestila dolžnost. Proces naraščajoče racionalnosti, ki se je dolgo zdel znamenje napredka in duhovne zrelosti, je sčasoma postal gonilo nihilizma, ki je razmerja z neznanskim zreduciral na teološke sisteme. Schleiermacher v zvezi s tem pravi:

Zemsko življenje Vam je uspelo narediti tako bogato in mnogostransko, da večnost ni več Vaša potreba; potem ko ste si univerzum ustvarili sami, naj bi Vam bilo prihranjeno misliti na tisto, kar je ustvarilo Vas. (Schleiermacher 2005, 21.)

66 Predvidevamo, da enak proces racionalizacije, ki je religijo osiromašil njenega presežnega jedra, obvladuje tudi področji zgodovinopisja in filozofije zgodovine. Tu se avtorji že stoletja borijo proti živi pripovedi človeškega duha, celotno čudo zgodovine pa so uspeli priversti v arhive izbranih dejstev, datumov in shem, pri čemer se zdi, da je vrednost ali nevrednost posameznih epoh ločena od svojega bistva, vnaprej pa jo določa časovno-prostorsko razgledišče njihovih interpretov. Predpostavimo, da je uspeh evropskih koncepcij nihilizma zato v dobri meri tudi posledica prevladujočih metod historiografije, ki je izhodišča obče preteklosti postavljala v osrčja lastnih kultur. Friedrich Nietzsche in Martin Heidegger, velika interpreta nihilizma, sta v svoji filozofiji sprejemala hipotezo o linearnem razvoju zgodovine, znotraj katere imata prednostno vlogo prav Zahod in evropska duša. V kontekstu njunih premišljevanj se je razpravljalo o nekem posebnem, *evropskem nihilizmu*, ki naj bi ob triumfu moderne tehnike in širjenju zahodnih idej postal občečloveška resničnost. Tematizacija evropskega nihilizma je na Slovenskem dobila najcelovitejšo obravnavo v filozofiji Deana Komela, ki je pojem razvil v širšem filozofskem, kulturnem in zgodovinskem okviru, s čimer je obogatil predhodni miselni horizont Ivana Urbančiča. Komel pravi:

[...] nihilizem nikoli ne bi mogel postati planetaren in celo medplanetaren, če ne bi pred tem bil *evropski*, če ne bi temeljno zadeval evropske zgodovinskosti in to tako, da v svoji *breztemelnosti*

---

prikriva svoj izvor in poreklo, česar se vselej ne upošteva, s tem pa se tudi tako spregleda resničnost nihilizma, ki izpade kot neresničnost in razvrednotenje. (Komel 2021, 30.)

Temu sledi:

Tematizacija *nihilizma evropske zgodovinskosti* prinaša s seboj nemajhno zagato glede pojmovanj, saj oznake »evropskost«, zgodovinskost«, »zahodnost« in »globalizacija«, posebej če jih povezujemo z nihilizmom, niso že same po sebi razumljive, prav tako pa tudi ne kontekst, ki opredeljuje njihovo razumevanje. Že sama oznaka »evropskost« predpostavlja, da jemljemo *Evropo* in *Zahod* kot *vrednoti*, poudarjeno celo *zgodovinsko določilni življenjski vrednoti*. (Komel 2021, 30.)

Nezadostnost zahodne historiografije, iz katere so gotovo izšle tudi zamisli o evropskem nihilizmu, je razkrinkal Oswald Spengler v *Zatonu Zahoda*, kjer je predstavil svojo različico ideje o nelinearnem poteku svetovne zgodovine. Z novim pristopom h konceptualni periodizaciji zgodovine se je odprla tudi nova orientacija v razumevanju nihilizma.

67

V nadaljevanju bomo razpravo usmerili v sistematično razdelavo dveh ključnih pojmov, ki predstavljata teoretsko jedro našega premisleka: evropskega *linearne*ga nihilizma in svetovnega *cikličnega* nihilizma. Prvi se izoblikuje znotraj zahodne zgodovine filozofije, ki svet razume kot nepovratno črto napredka in vzpenjajočega se razuma, drugi pa izhaja iz struktur, v katerih se zgodovinski svetovi rojevajo in ugašajo v ponavljajočih se ritmihih nekakšne notranje nujnosti. Z uvedbo te dvojne perspektive želimo pokazati, da nihilizem ni enovita, linearno napredujoča bolezen evropskega duha, temveč raznolika in večplastna dinamika, ki se v različnih civilizacijskih kontekstih kaže v lastnih oblikah. S tem se odpira možnost za premiselek o nihilizmu kot globalnem pojavu, ki presega okvir evropske miselne tradicije. Razlikovanje med linearnim in cikličnim nihilizmom bo tako služilo kot osrednje analitično orodje, preko katerega bomo poskušali ponazoriti, kako se razmerje med presežnim in razsežnim vselej izteče v vladavino nihilizma.

Ruski nihilizem

Pri razkrivanju, razumevanju in zgodovinski uveljavitvi nihilizma so imeli izjemno pomembno vlogo ruski misleci. Nihilizma seveda ne gre razumeti kot pojav, ki bi se začel razvijati šele v Rusiji, vendar ga na tem mestu pričenjamo obravnavati predvsem v korist pojmovne preglednosti. Tamkajšnji izobraženci so v ozračju socialnih napetosti in spopada med caristično ureditvijo ter novimi političnimi tokovi začeli uporabljati izraz *nihilist* za označevanje nove generacije mislecev in mladine, ki je zavračala avtoritete in tradicijo. Nikolaj Nadeždin je sredi tridesetih let 19. stoletja za nihiliste označil vse, ki v literaturi in umetnosti ne priznavajo splošno sprejetih načel. V petdesetih letih so za nihiliste veljali pripadniki mlade generacije, ki so dvomili v konservativne vrednote carske Rusije. Turgenjev je besedo iz že utrjene rabe leta 1862 zares aktualiziral v svojem romanu *Očetje in sinovi*, kjer njegov literarni lik Arkadij pravi: »Nihilist je človek, ki se ne uklanja nobenim avtoritetam, ki nobenega načela ne sprejme s slepo vero, pa naj bi bilo obdano še s takim občudovanjem.« (Turgenjev 1987, 63.) S tematizacijo nihilizma je nadaljeval Dostojevski. Prvič ga je obravnaval leta 1864 v delu *Zapiski iz podtalja*, s premišljanjem filozofskega nihilizma pa nadaljeval v znamenitem romanu *Zločin in kazen*, kjer preko lika Raskolnikova dokazuje nevzdržnost nihilistične ideologije. Leta 1872 je napisal knjigo *Besi*, kjer je tematiziral nihilizem kot duhovno bolezen družbe brez Boga. Tu je obravnavo nihilizma razširil iz področja individualnega v nadindividualno, s tem pa je nadaljeval leta 1880 v delu *Bratje Karamazovi*. Nihilizem je poskušal premagati na religiozni podlagi, šele v njegovi literaturi pa je ta fenomen definiran kot eksistencialno stanje duha.

Nihilizem je bil v Rusiji močno pripet na pojem socializma. Nikolaj Berdjajev je zapisal: »V izhodišču ruskega socializma je nihilistična nprav, sovražno razpoložena do kulturnih vrednot in zgodovinskih svetinj.« (Berdjajev 2011, 132.) Zanj je socializem podobno kot pri Dostojevskemu duhovni pojav, ki želi postati nova religija in zadovoljivo odgovoriti na vse religiozne potrebe, pri čemer ne želi nadomestiti kapitalizma, temveč le krščanstvo. V tej optiki je razumel tudi Nietzschejeva pojma apoliničnega in dionizičnega, pri čemer problema nihilizma ni pripisal prevladi Apolona, temveč zmagi razuma nad Kristusom. Tako je prav Rusija postala prostor, kjer se je nihilizem prvič jasno

---

razodel – ne le kot filozofski koncept, temveč kot družbeni simptom in duhovni problem, ki je zaznamoval poznejši razvoj Evrope. Ruski prispevek zato ni le obrobna epizoda, temveč temeljni del zgodbe o nastanku, razmahu in kritiki nihilističnega duha.

Nietzschejev nihilizem

Nietzschejeva filozofija je živa pripoved o zgodovini, znotraj katere ima prednostno vlogo nihilizem kot zgodovinska logika evropskega duha (prim. Lozar 2015, 71). Svet je zanj najbolje funkcioniral v obdobju arhaične Grčije, ko je zdrav odnos med dionizičnim in apoliničnim izražala grška tragedija. Ta je bila smisel arhaične biti in je življenje navkljub svoji pesimistični naravi potrjevala, do preobrata v »svetovni zgodovini« pa je prišlo s Sokratom, ki je svet, izražen v tragediji, skušal izboljšati (prim. Kalan 2007, 22–23). Umetnost in religija sta za Nietzscheja lastnosti razsežnega, torej tega sveta, ne kakšnega drugega – Sokrat, Platon in predvsem kristjani pa so ta svet pričeli zanikovati. Namesto da bi svet razlagali, so ga skušali odpraviti in uničiti. Izvor religije in umetnosti so postavili v domeno presežnega, zato se je življenje skozi njihovo filozofijo pričelo dojemati le še kot priprava na večnost. Nietzsche zato “[...] samega začetka evropske filozofske misli ne dojame kot vzpon kulture, ampak kot vzpon duha maščevanja, ki se nejevoljen maščuje nad muhavostjo časa» (Lozar 2018, 95). V *Somraku malikov*, kjer tematizira problem Sokrata, se zato vpraša: »Je dialektika pri Sokratu samo oblika *maščevanja*?« (Nietzsche 2006, 19.) Nietzsche je Sokrata ves čas skušal prikazati kot mračno figuro, ki je krizo »starih Aten« reševala z odkritjem nove vrste *agona*, umnosti in celo nečesa, kar bi skozi optiko filozofije življenja lahko imenovali »moralizem«. Njegova enačba um = krepost = sreča je bila zato videti kot nekakšno zdravilo nasproti vrelcem nezavednih nagonskih strasti (prim. Nietzsche 2006, 18–21). Njegovo poslanstvo je dovršil Platon z *drugo plovbo*, ki zavzema mesto prvega razumsko formuliranega dokaza o obstoju nadčutnih resničnosti.

Nietzsche je bil torej prepričan, da racionalnost ne zmore rešiti krize iracionalnega, in obratno, zato morata biti oba pola v sozvočju. Dokončni kolaps tega razmerja opiše z monumentalnim dogodkom smrti Boga, ki ga napove takole:

Umorili smo ga, vi in jaz! Vsi mi smo njegovi morilci! Ampak kako smo to storili? Kako smo mogli izpiti morje? Kdo nam je dal gobo, da smo z njo odbrisali vse obzorje? Kaj smo naredili, ko smo Zemljo odklenili od Sonca? Kam se zdaj giblje? Kam se gibljemo mi?... Tudi bogovi trohnijo! Bog je mrtev! (Nietzsche 2005, 137.)

Ta dogodek v razpoloženjsko-simbolnem smislu oznanja preobrazbo krščanstva v socializem, hkrati pa zastopa predvsem nastop nove dobe, v kateri dobivata moderna znanost in tehnologija vse večjo vlogo. Krščanstvo je bilo do tega trenutka po Nietzscheju nekakšno duhovno zaledje nihilizma, ki se je ob smrti Boga skozi socializem udejanjil v zgodovini. Rušilna moč tega temeljnega dogodka je navkljub preroškemu videzu pričetek shematične strukture, v kateri se na eni strani končuje celotni rod dotedanje evropske metafizike, na drugi strani pa se pričenja popolnoma drugačna podoba zgodovine, v kateri se prebujata tehnokratska zavest z ambicijo po totalni prevladi.

70

Urbančič pravi, da sta v nauku o smrti Boga ključna dva poudarka, in sicer: (1) da se z njim pričenja višja zgodovina in je zato umor nekaj pozitivnega in (2) da je človek kot morilec Boga zgodovinsko utelešenje volje do moči, skozi to dejanje pa se vzpostavlja kot nadčlovek. Ko človek postane nosilec volje do moči, postane kreator novega smisla, na ta način pa kljubuje nihilizmu (prim. Urbančič 2011, 348). To potrjuje tudi Hribar, ki pravi, da dogodek smrti Boga obeležuje konec starega, krščanskega Boga sodbe in kazni, a hkrati napoveduje dobo Dioniza, v kateri bo zavladal nadčlovek (prim. Hribar 2022, 11). Nadčlovek je pravzaprav (čez)človek, ki je iz trupel zavržnih etičnih maksim postavil nebeško stopnišče, čez katerega se giblje po zgodovini navzgor. Vendar se giblje navzgor le zaradi perspektive padca v novonastalo luknjo, ne zato, ker bi postajal podoben dejanskemu nadčloveku, za katerega sploh še ne vemo, ali zares obstaja in kako ga doseči. Kos nas pri tem opozarja: »Nadčlovek je za Nietzscheja najvišja oblika volje do moči. Kaže se mu, na obzorju preseženega človeka, kot možnost za gospostvo moči nad zemljo.« (Kos 2002, 260.) Bog je pri tem čisto nasprotje nadčloveka kot metafora za nadčutni svet, transcendenco in vsakršno zamaknjenost onkraj zemeljske biti, izgovor za človeško nepripravljenost na moč. Ko ta odmre, se pred nami razpre svet nagonskih strasti, znotraj katerega vlada biotska raznovrstnost volje do moči (prim. Kos 2002, 260–262).

Heideggrov nihilizem

Nietzschejev poskus, da bi nihilizem zamejil in ga umestil v evropsko zgodovino mišljenja, je nadaljeval Heidegger, ki je temu vprašanju dodal povsem novo, ontološko razsežnost. Vprašanje nihilizma je postavil na še bolj temeljno raven, ki zadeva vprašanje *biti*. Heideggrovo delo *Evropski nihilizem* je temelj njegovega razumevanja celotne evropske filozofije kot metafizike, pri čemer je osnovno izhodišče vseh njegovih premišljevanj prav nekoliko razširjena Nietzschejeva enačba filozofija = platonizem = nihilizem.

Heideggrovo prevpraševanje metafizike se podobno kot pri Nietzscheju prične s Platonovo »drugo plovbo«, ki jo najizčrpneje tematizira v spisu *Platonov nauk o resnici* (prim. Lozar 2015, 67). Pri obravnavi Heideggrove interpretacije Platona moramo biti pozorni na Uršičevo opozorilo, da je svojo kritiko metafizike kot pozabo »ontološke difference« morda usmeril pregloboko. Platona je namreč obtožil, da je popolnoma spregledal prvotno neskritost – *alétheio* – in se od nje zavestno odvrgel s tem, ko je na njeno mesto postavil nekaj izključno bivajočega in ne biti, s čimer naj bi se vsa zahodna filozofija mimo Parmenida usmerila k metafiziki, ki jo Heidegger pojmuje kot pozabo biti. Izvorni pomen besede *alétheia* je neskritost in po Heideggru označuje okoliš človekovega zadrževanja. Platonova ideja naj bi po Heideggru razodevala bistveni odnos človeka do stvari (prim. Uršič 2006, 61–80). Za idejo pravi, da »je izgled, ki podeljuje razgled na prisotno« (Heidegger 1991, 20). Platon je z *idejo* razlagal predvsem posebni predmet misli, h kateremu se ta obrača v potrjevanju svojega vsebinskega pomena. V stari grščini so besedi *idéa* in *εἶδος*, iz katerih izhaja moderni prevod pojma ideja, uporabljali predvsem za označevanje vidne oblike stvari, torej lastnosti, ki so čutno zaznavne. Šele kasneje sta se poimenovanji pričeli uporabljati za notranjo obliko ali bistvo stvari, takšna raba pa je postala temelj Platonove metafizične govorice (prim. Reale 2002, 54–57). »Svet idej je *tu*, v našem svetu, denimo, kot njegova notranja ‚struktura‘, kot njegov ‚skelet‘, imanentni *lógos*, kot tisto, kar ostaja in vztraja v nenehnem toku fenomenov, v Heraklitovi reki.« (Uršič 2021, 38.) Ideje so za Platona torej vrsta bivajočega, ki je popolnoma breztelesna in brezčasna, Reale pa njihovo bistvo opiše kot prisostvovanje »*na sebi in za sebe* v globalnem pomenu« (Reale 2002, 60). Heidegger pravi, da je

bistvo ideje v njeni vidljivosti in dovrševanju prisostvovanja bivajočega (prim. Heidegger 1991, 20). Platonov glavni cilj človekove vzgoje je človeka privedi do ideje Dobrega, ki omogoča spoznanje po njej razkritih stvari, kar po svoje že napoveduje temeljni dogodek znotraj Heideggrove sheme evropskega nihilizma. Končni rezultat takšnega delovanja je, da vsa neskritost pade pod jarem ideje, to pa sproži potek zgodovine kot onto-teologije, kar je tudi jedro zaokreta bistva resnice biti (prim. Hribar 1991, 66). Hribar tovrsten obrat opisuje takole: »Platonizem zdaj identificira kot tisto misel, po kateri *alétheia* pride pod jarem ideje, izgleda... Resnica kot taka, resnica kot ne-skritost je potisnjena v ozadje. Bistvo resnice je pozabljeno.« (Hribar 1991, 68.)

72 Če na kratko povzamemo Heideggrovo dožemanje zgodovine nihilizma, je ta vezana na zgodovino filozofsko-znanstvenega *zastiranja* biti kot tistega izvorno in večno prisostvujočega. Takšna zgodovina zastiranja se prične pri Platonu, ki bit predstavi z *idéa* in s *koinonía*, nadaljuje pa se pri Aristotelu, ki bit razume kot *énérgeia* (prim. Heidegger 2019, 19). Dodatni zagon je dobila s krščanstvom, ki je prevzelo temeljne ontološke strukture predhodne grške filozofije, zlasti Aristotelove. Posledica tega je bilo nadaljevanje metafizične paradigme, v kateri ni prostora za preiščevanje o prvotnem vprašanju resnice biti. Heidegger je to ubesedil v svojem delu »Pismo o humanizmu« iz leta 1947, o tem pa govori tudi v spisu »Kaj je metafizika?«, izdanem leta 1953, kjer pravi: »Krščanska doktrina je prevzela grško ontologijo, ne da bi jo podvrгла radikalnemu vprašanju o resnici biti.« (Heidegger 1967, 233.) Boga je krščanstvo postavilo kot najvišje bitje, vprašanje biti pa zastavilo v obliki prevpraševanja bivajočega kot ustvarjenega. V odsotnosti vprašanja po biti se je tako tudi krščanstvo pridružilo liniji zgodovine, v kateri je postopoma zavladal nihilizem.

V novoveški metafiziki je z Descartesom temelj resničnosti in vsega spoznanja postal subjekt. To je bila osnova kasnejšemu *tehničnemu* odnosu do sveta kot objekta, v katerem človek postane njegov brezkompromisni upravljaec, bit pa se skriva. Heidegger v delu *Bit in čas* tako poudarja, da Descartesova delitev na *res cogitans* in *res extensa* vodi v dualizem, ki ne zmora pojasniti človekovega bivanja v svetu (*In-der-Welt-Sein*), ker življenje ni zgolj subjektivno ali objektivno, temveč tudi eksistencialno strukturirano. Človek za Heideggro ni le misleča zavest – zanj ne velja samo kartezijanski

---

cogito, ergo sum –, temveč življenje na način *Dasein*: človek je že vedno v svetu, vselej vpet v odprtost biti (prim. Heidegger 2005, §19–§21). Descartesovo izročilo naj bi ponovno spregovorilo s Kantom, ki je po Heideggrovem mnenju v svojem transcendentnem idealizmu vprašanje o pogojih možnosti izkustva pravzaprav zastavil kot vprašanje o biti. Očital mu je, da tega ni dokončno premislil, hkrati pa ga je zmotila Kantova nezmožnost preseganja Descartesovega okvira, znotraj katerega je subjekt izhodišče vseh spoznanj. Metafizika zato vlada in prevladuje vse do svoje dovršitve, ki naj bi se po njegovem pričela s Heglovim absolutnim védenjem kot voljo duha in se udejanjila v Nietzschejevem pojmu volje do moči. V takšnem ozračju zavлада nihilizem skozi prevlado znanosti, znotraj katere sta svet in bit zreducirana na razpoložljivo (*Bestand*), vse stvari pa obstajajo le še kot razpoložljiva sredstva. To je skrajna izpolnitev nihilizma, znotraj katerega bit popolnoma izgine.

Evropski linearni nihilizem

Struga, v katero skušamo stlačiti vse premise evropskega nihilizma, se zdi preozka in preplitva. Platonu je šlo namreč za vzgojo duha in rešitev duše, za ekstatično izkušnjo nesmrtnosti, kar je krščanstvo preoblikovalo v *zgodovino odrešenja*. Šele Aristotelu, Descartesu in Kantu se je posvetilo, da lahko razum zares zavlada s prevlado metafizike, krščanstvo pa je to že prej storilo s teologijo in prevrednotenjem izkušnje presežnega v moralne sheme. Platon in Descartes tako gotovo nista na isti strani kovanca, zato je pripoved o vzponu nihilizma po vertikali Sokrat–Platon–Aristotel–Descartes prepovršna, ker posplošuje različne filozofske smeri in obdobja in hkrati zanemarja zgodovinske perspektive.

Vidimo torej, da se prigoda nihilizma skozi Nietzschejevo in Heideggrovo optiko praviloma kaže kot razplet linearno razvrščenih dogodkov. Takšno razumevanje temelji na predstavi, da se nihilizem razvija v neprekinjeni časovni črti – od Sokrata, Platona in Descartesa do razsvetljskega razkroja metafizičnih temeljev ter smrti boga in nazadnje prevlade metafizike. V tem okviru se nihilizem razume kot epohalna posledica evropske racionalnosti, ki naj bi s svojo logiko postopnega razgrajevanja presežnega vodila v neustavljiv duhovni zaton. Linearna shema tako sugerira, da se nihilizem pojavlja kot

notranji produkt evropske zgodovinskosti in kot neizbežen rezultat njenih lastnih procesov razsvetljenja, sekularizacije in modernizacije. Ta pogled je sicer prevladujoč, vendar obenem tudi omejujoč, saj zgodovinsko dinamiko reducira na enotno smer razvoja, kjer prezre kompleksnost drugih duhovnih tradicij, ki ne sledijo isti linearni logiki časa. Ta sev dojemanja nihilizma si bomo zato drznili imenovati evropski *linearni* nihilizem. Predvidevamo, da ga obvladuje hkratno učinkovanje metafizičnega in zgodovinskega časa. Prvega obvladuje metafizika kot prevladujoči tip mišljenja znotraj evropske zgodovine filozofije, drugega pa zahodna historiografija, ki temelji v linearnem pojmovanju časa. Tej prevladujoči poziciji znotraj evropske zgodovine filozofije bomo poskušali zoperstaviti Spenglerjevo filozofijo zgodovine. S tem želimo prestaviti težišče razumevanja nihilizma iz linearne pripovedi v širši konceptualni okvir.

Svetovni ciklični nihilizem

74 Da bi nihilizem lahko dojeli kot globalni pojav brez enkratnega točkastega izhodišča, ki se šopiri po vsem planetu ter se razkriva kot notranja logika in posledica vseh zgodovinskih časov, moramo rehabilitirati svoj odnos do svetovne zgodovine. Tu nam na pomoč priskoči nemški filozof, matematik in zgodovinar Oswald Spengler, ki je svoja videnja zgodovine razgrnil v monumentalnem dvodelnem eposu, naslovljenem *Zaton Zahoda*. V 20. stoletju je bila njegova filozofija zgodovine zaradi svoje revolucionarne širine predmet številnih razprav, čeprav so nastavki takšnega zgodovinskega razgleda obstajali že prej. S kontroverznimi stališči je dodobra pretresel temelje historiografije in na novo začrtal obrise nelinearne svetovne zgodovine, kar lahko v razpoloženjski sferi razumemo tudi kot nadaljevanje Nietzschejevega oznanila o izčrpanosti evropske kulture. Podobno, kot se je slednji v obliki literarnih pogromov znašal nad kratkovidnostjo humanistike, je Spengler skozi komparativno morfologijo dosledno parodiral nedomiselnost zahodnega zgodovinopisja, najverjetneje pa je to tudi razlog, da znotraj sodobnega filozofskega diskurza še nismo doživeli širše recepcije njegovih idej.

Spenglerjev kopernikanski obrat je središčni koncept njegove filozofije zgodovine, skozi katerega v nasprotju z okostenelo shemo stari–srednji–novi vek, zgodovini odreka linearni razvoj. Velike kulture (Indija, Kitajska, stara

---

Grčija, Rusija, Perzija, Egipt, Mehika) dojema kot lastne organizme, ki gredo skozi štiri faze, analogne letnim časom. Vsaka faza naj bi trajala okoli tristo let, v zadnji, četrti fazi, pa se kultura prevesi v civilizacijo in tako nastopi čas njenega neogibnega zatona. Prve tri faze kulture so obdobja rasti, akumulacije znanja, ustvarjanja, najprej mladosti in nato zrelosti, čas civilizacije pa označuje odmiranje, izgorelost in zaključevanje. Vse to je zanj posledica nujnosti, ki se ji ni moč izogniti, kar ubesedi takole: »Civilizacija je neizogibna *usoda* neke kulture.« (Spengler 2009, 56.)

Pravi tudi: »K razvoju spada *izpolnitev* – vsak razvoj ima začetek in vsaka izpolnitev je *konec*.« (Spengler 2013, 19.) Končno obdobje kulture prinaša konec vsakršnega izvirnega duhovnega udejstvovanja. Ta se v poslednjih izdihljajih znotraj civilizacije zreducira na golo obrt, ponavljanje in reprodukcijo že obstoječih form. Umanjka prostor za poglobljeno kulturno udejstvovanje, zato namesto veličine duhovnih znanosti uspevata militarizem in imperializem. Vsaka kultura temelji na nekem popolnoma specifičnem občutju sveta, ki jo razlikuje od vseh ostalih. Ko to mišljenje oziroma občutje sveta odmre, se ohranijo le še mrtve forme v arhitekturi ali umetnosti, ki svetovni nazor razpadle kulture površno sporočajo nadaljnjim generacijam. Razlika med bistvom kulture in civilizacije je pri Spenglerju najlepše prikazana na primeru evropske antike, kakor pravi: »Grška duša in rimski intelekt – to je to.« (Spengler 2009, 56.) Če lahko grški svet spoznavamo predvsem skozi duhovno ustvarjalnost, Rimljani postanejo dojemljivi samo skozi vojaške in gospodarske odnose z drugimi evropskimi in neevropskimi ljudstvi starega veka.

Kultura v svoji polnosti živi naenkrat, in sicer samo takrat, ko je živ njen svetovni nazor, njej lastno obzorje, ki je enkratno in neponovljivo, to pa je za Spenglerja utemeljeno v *pra-simbolu*. Pravi, da je ta prisoten v formah držav, religij, etik, umetnosti in znanosti, a hkrati opozarja: »Zato ga ni mogoče pojmovno prikazati niti z besedami, saj gre tudi pri jezikih in formah spoznanja za *izpeljane* simbole. O njem govori vsak posamezni simbol, vendar pa pri tem govori notranjemu občutju in ne razumu.« (Spengler 2009, 261.)

Čeprav Spengler nihilizma v svojih delih izrecno ne obravnava, so implikacije njegovih filozofskih izvajanj v okviru naših premišljevanj jasne in celo intuitivne. V tem okviru je ključno zlasti protivje med obdobjema kulture

in civilizacije, saj predpostavlja razumevanje nihilizma kot usode, ki pritiče vsakršni zgodovinski strukturi.² S tem se od pojma »evropskega nihilizma« morda celo upravičeno pomikamo naprej k obzorju »svetovnega cikličnega nihilizma«. Vidimo namreč, da je zgodovina evropskega duha znotraj Spenglerjevega sistema povsem drugačna kot tista, ki smo jo obravnavali skozi Nietzschejevo in Heideggrovo optiko. Takšna zgodovinska panorama poraja drugačen nihilizem, ki ni več en sam. Dogodi se ob vsakem izteku neke kulture, natančneje ob njenem prelomu v fazo civilizacije. »Evropski linearni nihilizem« zato s tega vidika izgubi svojo ekskluzivno vlogo na parketu svetovne zgodovine in se pridruži množici preostalih nihilizmov, ki vzhajajo in zahajajo v cikličnem ritmu, kot posamezni deli globalnega časa. Tudi vsi preostali nihilizmi po analogiji sledijo nauku o dionizičnem rojstvu iz preobilja in apoloničnem zatonu skozi triumf najrazličnejših racionalizacij, zato Nietzsche upravičeno ohranja vlogo očeta nihilizma, kot ga razumemo znotraj zgodovine filozofije.

Sklepne misli

Nihilizem so vselej določale koordinate nekega posebnega kulturno-zgodovinskega razvoja in vrednotenja idej v območju evropske zgodovine filozofije. Iz tega sledi, da smo pojem nihilističnega nerazdružljivo pripenjali na obzorja zahodne Evrope, iz te duhovno-geografske opredelitve pa vzhaja nekritično dojemanje globalne dekadence in simptomov zatona. Izraz *evropsko* smo potencirali toliko časa, da nam je nihilizem uspelo popolnoma zreducirati na duhovno-kulturni razpad zahoda. Diagnostika zatona je vselej predstavljala mejno področje, v katerem se odvija spopad med slutnjami in razumom, metafiziko in zgodovino. Rehabilitacijo tega dvojega je s kopernikanskim obratom znotraj zgodovinoписа nevede ponudil Oswald Spengler, katerega filozofska misel bo v prihajajočih fazah zahodne kulture najbrž postajala

---

2 Tu ponovno nastopi Jüngerjeva opredelitev nihilizma. V Spenglerjevem kontekstu se nihilizem tako razodeva kot množstvo usod, ki svet postopoma reducirajo k ničlišču. Skozi takšno optiko nihilizem ni več vezan izključno na duhovno-zgodovinsko panoramo evropskosti, temveč se razkriva kot univerzalna matrica razkroja, ki vznikne povsod, kjer kultura izčrpa svoj ustvarjalni zagon.

---

vse bolj aktualna. Iz njegove filozofije smo tako izpeljali pojem svetovnega *cikličnega* nihilizma.

V ambiciji po nekoliko drugačni panorami nad kraljestvi nihilizma smo se osredotočali zlasti na protivja med presežnim in razsežnim, cikličnim in linearnim. V Rusiji se je problem nihilizma pri Dostojevskem in Berdjajevu izkazal za posledico prevlade razuma nad Kristusom, ki se navzven kaže kot prevlada socializma nad krščanstvom. Pri Nietzscheju je nihilizem posledica izteka evropske metafizike, pri Heideggru pa je rezultat prevlade te iste metafizične strukture. Jedra teh filozofskih razgledov najbrž obvladuje ontološka napetost med presežnim in razsežnim, ki se posredno izkaže za temeljno gonilo zgodovine tudi pri Spenglerju. Z njim smo se tako uspeli nekoliko odmakniti od prevladujoče paradigme in se usmeriti k nihilizmu kot izrazu globljih struktur, ki obvladujejo vsakršen zgodovinski razvoj. Dekadence in nihilizem zato znotraj naše razprave nista dojeta kot časovno ali geografsko lokaliziran pojem, od koder potujeta v vse smeri neba, temveč kot barometer permanentne krize kakršnegakoli kulturno-civilizacijskega razvoja. Vse kulture so v svoji bogati zgodovini doživele takšen ali drugačen razvoj, nekatere v cikličnem, druge v linearnem razvojnem ritmu, pri čemer pa se prav vse stekajo k isti usodi in nezadržnemu koncu. Z nihilizmom zato označujemo vse poteze duhovne ali civilizacijske razgradnje, in to početje je povsem upravičeno, če pri tem ne ustvarjamo kakšnih posebnih vrednostnih sodb, ki bi koristile tej ali oni zgodovinski perspektivi.

Na ta način smo skušali razpreti možnost za premislek o nihilizmu kot globalnem pojavu, ki v nekem specifičnem pogledu lahko prestopi bregove evropske miselne tradicije. A v retrospektivi se ob pisanju tega sestavka razkriva, da naš poskus vendarle ni uspel: namesto da bi presegli ustaljene pojmovne vzorce, smo ostali ujeti v metafizično dediščino evropske filozofske misli. S tem se znova postavlja vprašanje, kako – onkraj gravitacije nihilizma – sploh misliti možnost svetlobe, ki bi odprla pot drugačnemu razumevanju evropske zgodovine in človekovega mesta v njej.

Bibliography | Bibliografija

- Berdjajev, Nikolaj. 1999. *Novi srednji vek*. Prev. B. Šinigoj. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- . 2011. *Svetovni nazor Dostojevskega*. Prev. P. Požar. Ljubljana: Založba Družina.
- Heidegger, Martin. 1967. *Izbrane razprave*. Prev. I. Urbančič. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- . 1971. *Evropski nihilizem*. Prev. I. Urbančič. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- . 1991. *Platonov nauk o resnici*. Prev. D. Komel. Ljubljana: Fenomenološko društvo.
- . 2003. *Predavanja in sestavki*. Prev. T. Hribar, A. Tonkli-Komel, A. Košar in I. Urbančič. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2005. *Bit in čas*. Prev. T. Hribar, V. Kalan, A. Tonkli-Komel, D. Komel, A. Košar in I. Urbančič. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2019. *O stvari mišljenja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Hribar, Tine. 2002. *Evangelij po Nietzscheju*. Ljubljana: Nova revija.
- Jünger, Ernst. 2006. *Preko Črte*. Prev. V. Kogoj. Koper: Hyperion.
- Komel, Dean. 2021. »Zgodovinskost Evrope in sence nihilizma.« V *Etika danes*, ur. T. Grušovnik in G. Pirc, 29–38. Ljubljana: Slovensko filozofsko društvo.
- Kos, Matevž. 2002. »Nietzschejeva beseda, beseda o Nietzscheju.« V F. Nietzsche, *Nietzschejevo berilo. Izbrani odlomki*, 249–295. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Lozar, Janko. 2015. *Nietzsche skozi nihilizem*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- . 2018. *Uvod v fenomenologijo*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Nietzsche, Friedrich. 1999. *Tako je govoril Zaratustra*. Prev. J. Moder. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2004. *Jutranja zarja*. Prev. A. Leskovec. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2004. *Volja do moči*. Prev. J. Moder. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2005. *Vesela znanost*. Prev. J. Moder. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2006. *Somrak malikov*. Prev. J. Moder. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2007. *Času neprimerna preišljevanja*. Prev. V. Kalan. Ljubljana: Slovenska matica.
- Reale, Giovanni. 2002. *Zgodovina antične filozofije II*. Prev. M. Leskovar. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Schleiermacher, Friedrich. 2005. *O religiji. Govori izobraženim med njenimi zaničevalci*. Prev. S. Krušič. Ljubljana: KUD Logos.
- Spengler, Oswald. 2009. *Zaton zahoda. I. del*. Prev. A. Leskovec. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2013. *Človek in tehnika*. Prev. T. Pirc. Ljubljana – Gornja Radgona: A priori.
- Turgenjev, Ivan S. 1987. *Očetje in sinovi*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Urbančič, Ivan. 1993. *Zaratustrovo izročilo I*. Ljubljana: Slovenska matica.
- . 2011. *Zgodovina nihilizma*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Uršič, Marko. 2006. *Štirje časi – Poletje, 2. del*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- . 2021. *Presežne prisotnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.

Phainomena 34 | 134-135 | November 2025

Witold Plotka – Andrej Božič (Eds.)

The Thought of Leopold Blaustein in Context. Critical Essays and Materials

Witold Plotka | Aleksandra Gomulczak | Amadeusz Citlak
| Wojciech Starzyński | Hicham Jakha | Daniele Nuccilli
| Magdalena Gilicka | Filip Borek | Filip Gołaszewski | Leopold
Blaustein | Małgorzata Hołda

Phainomena 34 | 132-133 | June 2025

Transitions | Prehajanja

Dean Komel | Paulina Sosnowska | Jaroslava Vydrová | Da-
vid-Augustin Mândruț | Manca Erzetič | Dragan Prole | Min-
daugas Briedis | Irakli Batiashvili | Dragan Jakovljević | Jo-
hannes Vorlauffer | Petar Šegedin | Željko Radinković | René
Dentz | Malwina Rolka | Mimoza Hasani Pllana | Audran
Aulanier | Robert Gugutzer | Damir Smiljanić | Silvia Dadà

Phainomena 33 | 130-131 | November 2024

Dean Komel – Alfredo Rocha de la Torre – Adriano Fabris (Eds.)

Human Existence and Coexistence in the Epoch of Nihilism

Damir Barbarić | Jon Stewart | Cathrin Nielsen | Ilia Inishev
| Petar Bojanić | Holger Zaborowski | Dragan D. Prole | Su-
sanna Lindberg | Jeff Malpas | Azelarabe Lahkim Bennani |
Josef Estermann | Chung-Chi Yu | Alfredo Rocha de la Torre
| Jesús Adrián Escudero | Veronica Neri | Žarko Pačić | Werner
Stegmaier | Adriano Fabris | Dean Komel

